

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ (ΕΚΕ) ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ (ΕΚΕ) ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ

Η Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα (ΕΚΕ) αποτελεί ένα από τα ερευνητικά προγράμματα-ναυαρχίδες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το μόνο στο χώρο των κοινωνικών επιστημών που έχει πάρει το βραβείο Descartes. Πρόκειται, ως γνωστόν, για έρευνα με αντικείμενο τις αξίες και τις πολιτικο-κοινωνικές στάσεις και αντιλήψεις που εκφράζουν οι κάτοικοι των ευρωπαϊκών χωρών. Με τη μεγάλη και αυξανόμενη συμμετοχή χωρών –πλησιάζουν τις 30– η ΕΚΕ αποτελεί πλέον ένα σταθερό ερευνητικό δίκτυο, το οποίο συμβάλλει σημαντικά στην ενοποίηση του ευρωπαϊκού ερευνητικού –και όχι μόνο– χώρου.

Ως εγχείρημα έχει αποκτήσει πλέον την ωριμότητα μιας διάρκειας που ξεπερνά τη δεκαετία, καθώς οι έρευνες πεδίου για τη συγκέντρωση του υλικού της σε κάθε χώρα, οι οποίες επαναλαμβάνονται ανά διετία ώστε να δημιουργούνται χρονοσειρές δεδομένων, βρίσκονται λίγους μήνες πριν από τη διεξαγωγή του 5^{ου} γύρου. Αν και ως συνολική σύλληψη δεν πρωτοπορεί, αφού η ανάλογη General Social Survey διεξάγεται ανά διετία στις ΗΠΑ από τη δεκαετία του 1970, κάποια χαρακτηριστικά της την καθιστούν σημείο αναφοράς για τη θεωρητικά καθοδηγούμενη εμπειρική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες.

1. Ακρογωνιαίο λίθο για την ποιότητα της ΕΚΕ αποτελεί η καθοδήγησή της από έγκριτα θεωρητικά ρεύματα στο χώρο των κοινωνικών επιστημών, η οποία εξασφαλίζεται με τον τρόπο συγκρότησης και τη διαρκή επανεξέταση του κεντρικού της ερωτηματολογίου καθώς και με τον τρόπο που επιλέγονται και ανανεώνονται τα πρόσθετα τμήματά του. Τα πρόσθετα αυτά τμήματα επανέρχονται στην έρευνα σε κύκλους μεγαλύτερους

της διετίας, εναλλασσόμενα μεταξύ τους και με νέα, και είναι επικεντρωμένα σε επιμέρους θεματικές. Η συγκρότησή τους είναι προϊόν συλλογικής δουλειάς και η υιοθέτησή τους αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα καθήκοντα του Επιστημονικού Γνωμοδοτικού Συμβουλίου της ΕΚΕ. Όπως και το κεντρικό ερωτηματολόγιο, κάθε επιμέρους τμήμα δεν αποτελεί συμβιβασμό μεταξύ διαφορετικών κατευθύνσεων, αλλά εξυπηρετεί όσο το δυνατόν αρτιότερα τη διερεύνηση ερωτημάτων και υποθέσεων που εντάσσονται συγκροτημένα σε κάποια συγκεκριμένη θεωρητική οπτική, η οποία έχει προταθεί από κάποια ερευνητική ομάδα στο πλαίσιο μιας ανοικτής ανταγωνιστικής διαδικασίας.

2. Με δεδομένη τη σύνδεσή της με συγκεκριμένα θεωρητικά υποδείγματα, το επόμενο σημαντικό χαρακτηριστικό της ΕΚΕ είναι η άρτια μεθοδολογική της συγκρότηση. Οι κανόνες όσον αφορά τη δειγματοληψία, τη διαχείριση των αρχείων συνέντευξης, τη μετάφραση των ερωτηματολογίων στις πολυάριθμες γλώσσες της ευρωπαϊκής ηπείρου, τη συλλογή δεδομένων για τα σημαντικά γεγονότα που συμβαίνουν κατά την περίοδο συλλογής του υλικού στις διάφορες χώρες είναι μερικές μόνο από τις πτυχές μιας ερευνητικής μεθόδου σχεδιασμένης με εξαιρετική λεπτομέρεια. Η μέθοδος αυτή ακολουθείται με μεγάλη αυστηρότητα, ώστε το παραγόμενο υλικό να είναι αξιόπιστο όχι μόνο συγχρονικά και σε επίπεδο μεμονωμένων χωρών αλλά και διαχρονικά, και να παρέχει τη δυνατότητα αξιόπιστων συγκρίσεων μεταξύ των χωρών που μετέχουν στην έρευνα. Η συστηματική και μεθοδολογικά άρτια συγκρότηση των βάσεων δεδομένων και των μετα-δεδομένων που συνιστούν το προϊόν της ΕΚΕ αποτελεί και ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της στοιχεία.
3. Η διαρκής και καλή συνεργασία και ο σαφής καταμερισμός εργασίας μεταξύ των σημαντικών ακαδημαϊκών οργανισμών που συμμετέχουν σε αυτήν αποτελεί το επόμενο σημαντικό χαρακτηριστικό της ΕΚΕ. Το Πανεπιστήμιο City του Λονδίνου έχει τον κεντρικό οργανωτικό ρόλο, το GESIS – Leibniz Institute for the Social Sciences του Μανχάιμ επικεντρώνεται σε θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της έρευνας, και το Νορβηγικό Social Science Data Services (NSD) εξασφαλίζει την πληροφορική υποστήριξη, την επικοινωνία και την

ηλεκτρονική διάχυση των αποτελεσμάτων. Επίσης, πολλοί άλλοι φορείς στις χώρες που διεξάγεται η έρευνα –μεταξύ των οποίων και το ΕΚΚΕ– συμμετέχουν σε κάποιο βαθμό στη διαμόρφωση των κεντρικών αποφάσεων και, παράλληλα, εγγυώνται τη διεξαγωγή της έρευνας σύμφωνα με τις αυστηρές κοινές προδιαγραφές στη χώρα τους.

4. Τέλος, εξαιρετικά σημαντικό χαρακτηριστικό της ΕΚΕ είναι η διαφάνεια των διαδικασιών της και η άμεση διάθεση των δεδομένων και μεταδεδομένων που παράγει στη διεθνή επιστημονική κοινότητα. Η δυνατότητα κάθε ενδιαφερόμενου να έχει πρόσβαση στο σύνολο του υλικού της ΕΚΕ μόλις αυτό παράγεται και πιστοποιείται ενισχύει το ερευνητικό ήθος σύμφωνα με το οποίο τα δεδομένα της έρευνας θεωρούνται δημόσια περιουσία και τίθενται στη διάθεση ενός όσο το δυνατόν ευρύτερου αριθμού δυνητικών χρηστών προς επεξεργασία. Έτσι, η καλώς εννοούμενη άμιλλα μεταξύ ερευνητών μεταφέρεται στο πεδίο της προστιθέμενης αξίας που μπορεί να προσφέρει η επεξεργασία των προσβάσιμων από όλους δεδομένων και όχι στον ανταγωνισμό για το ποιος θα εξασφαλίσει πόρους για την παραγωγή δεδομένων, την επεξεργασία των οποίων θα μπορεί να έχει κατ' αποκλειστικότητα για, τουλάχιστον, ένα κρίσιμο χρονικό διάστημα.

Βεβαίως, η πραγματικότητα είναι πάντοτε λιγότερο ρόδινη. Η συμμετοχή των περιφερειακών χωρών είναι συνήθως ανάλογη της περιφερειακότητάς τους, ενώ η πρόσβαση στα δεδομένα δίνει, προφανώς, διαφορετικές δυνατότητες σε εκείνους που έχουν δομήσει την παραγωγή τους σύμφωνα με τις θεωρητικές και μεθοδολογικές τους επιλογές και σε εκείνους που θα τα παραλάβουν ως απλοί χρήστες. Παρά τα ζητήματα αυτά, η φυσιογνωμία και η οργάνωση της ΕΚΕ αποτελεί σημαντικό βήμα σε θετική κατεύθυνση όσον αφορά και αυτές τις παραμέτρους.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΚΕ

Η συνέχεια για την ΕΚΕ επιφυλάσσει μερικές σημαντικές αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές είναι κυρίως οργανωτικής φύσεως, επει-

δή, ως ερευνητικό πρόγραμμα, έχει εξαντλήσει τα περιθώρια χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση και οφείλει, εφόσον θέλει να συνεχίσει να υπάρχει, να μετεξελιχθεί σε Σύμπραξη Ευρωπαϊκής Ερευνητικής Υποδομής (ERIC – European Research Infrastructure Consortium). Η διαφορά με τη σημερινή κατάσταση είναι ότι οι χώρες που θα συμμετάσχουν σε αυτή τη σύμπραξη θα έχουν την υποχρέωση να χρηματοδοτούν πλέον όχι μόνο την έρευνα πεδίου στην επικράτειά τους, αλλά και να μοιράζονται τα γενικά έξοδα του προγράμματος συμβάλλοντας ανάλογα με το ΑΕΠ τους. Οι χώρες που θέλουν να συμμετάσχουν στην υποβολή της σχετικής πρότασης πρέπει να δεσμευθούν ότι θα εκπληρώνουν αυτή την υποχρέωσή τους τουλάχιστον επί μία πενταετία. Σήμερα έχουν ήδη δεσμευθεί 16 χώρες. Ελπίζουμε ότι σύντομα θα το πράξει και η Ελλάδα.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Η Ελλάδα έχει συμμετάσχει μέχρι στιγμής στους τρεις από τους τέσσερις πρώτους γύρους της έρευνας, έχοντας χάσει τον τρίτο –την περίοδο 2006-2007– λόγω αδυναμίας της πολιτείας, και της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ) ειδικότερα, να χρηματοδοτήσουν την έρευνα πεδίου. Σήμερα, η πρόθεση της ΓΓΕΤ να συνδράμει είναι δεδομένη και ελπίζουμε ότι, παρά τη δύσκολη συγκυρία, η ελληνική συμμετοχή στον 5^ο γύρο και στη συνέχεια της ΕΚΕ δεν θα συναντήσει νέα εμπόδια.

Το ΕΚΚΕ, από την πλευρά του, με επίκεντρο το Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας, έχει ως βασικό στόχο να αναβαθμίσει τη συμμετοχή του στην ΕΚΕ. Μέχρι στιγμής έχει λειτουργήσει ως οργανωτής και εγγυητής της ποιότητας των ερευνών πεδίου που έχουν διεξαχθεί για την ΕΚΕ στην Ελλάδα, αναλαμβάνοντας –εκτός των άλλων– την προετοιμασία και την εποπτεία τους. Έχει, επίσης, δραστηριοποιηθεί στην ανάλυση και προβολή των αποτελεσμάτων προηγούμενων γύρων μέσω εκδηλώσεων, ημερίδων και επιστημονικών δημοσιεύσεων.

Η μη συμμετοχή της Ελλάδας στον 3^ο γύρο επέφερε αναπόφευκτα μια κάμψη όσον αφορά τη δραστηριότητα του ΕΚΚΕ σε

σχέση με την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα, την οποία καλούμαστε να ανατάξουμε σήμερα που βρισκόμαστε στα πρόθυρα της διεξαγωγής του 5^{ου} γύρου. Στόχος του ΕΚΚΕ είναι όχι μόνο η άρτια διεξαγωγή της έρευνας πεδίου για το γύρο αυτόν αλλά και η συστηματική αναβάθμιση της ελληνικής συμμετοχής σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων που αφορούν την έρευνα και το υλικό της. Η συστηματική αυτή αναβάθμιση προϋποθέτει την επίτευξη σειράς επιμέρους στόχων.

Πρώτος και βασικότερος στόχος είναι η διαμόρφωση μιας ομάδας νέων κοινωνικών επιστημόνων οι οποίοι θα εξοικειωθούν με το υλικό, τις προδιαγραφές και τις δυνατότητες ανάλυσης που προσφέρει η ΕΚΕ και θα τη χρησιμοποιήσουν ως βασικό στοιχείο των διατριβών και των μεταδιδακτορικών τους ερευνών. Για το λόγο αυτόν, το ΕΚΚΕ προγραμματίζει, σε συνεργασία με το ΠΜΣ Πολιτικής Επιστήμης του Τμήματος ΠΕΔΔ και το ανάλογο του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου, σεμιναριακό μάθημα επικεντρωμένο στην εξοικείωση με την ΕΚΕ και τη χρήση των δεδομένων της.

Δεύτερος στόχος είναι η συλλογικότερη διαχείριση της ελληνικής συμμετοχής στην έρευνα αυτή. Για το σκοπό αυτό το ΕΚΚΕ θα συγκροτήσει μια Συμβουλευτική Επιτροπή από συναδέλφους κοινωνικούς επιστήμονες που έχουν σωρευμένη εμπειρία όσον αφορά την εμπειρική κοινωνική έρευνα ή/και έχουν συμβάλει στο παρελθόν στη διεξαγωγή της ΕΚΕ στην Ελλάδα. Η Συμβουλευτική αυτή Επιτροπή θέλουμε να διαχύσει την πληροφορία από την ΕΚΕ προς την ελληνική επιστημονική κοινότητα, να διαμορφώσει θέσεις που θα μεταφέρονται στην ΕΚΕ για σημαντικά θέματα –όπως, για παράδειγμα, τα νέα τμήματα του ερωτηματολογίου που υιοθετούνται μετά από συζήτηση σε κάθε νέο γύρο– καθώς και να ωθήσει σε προβληματισμό για νέες δραστηριότητες που μπορούν να αναπτυχθούν σε σχέση με την ΕΚΕ στην Ελλάδα.

Τρίτος στόχος είναι η διαμόρφωση περιφερειακών συνεργασιών, οι οποίες καλούνται να λειτουργήσουν και ως αντίβαρο στη μονομερή συγκενμεινικότητα της ΕΚΕ, δηλαδή στο αναμφισβήτητο κυρίαρχο πλαίσιο που αποτελούν οι συνθήκες της δυτικής και βόρειας Ευρώπης για τους θεωρητικούς προβληματισμούς και το σχεδιασμό της έρευνας. Με πρωτοβουλία του ΕΚΚΕ δημιουργείται ένας πρώτος πυρήνας συνεργασίας στη

Νοτιοανατολική Ευρώπη μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας, Βουλγαρίας και Κύπρου, με πρώτο βήμα την έκδοση ενός ειδικού τεύχους της *Επιθεώρησης Κοινωνικών Ερευνών*. Το τεύχος αυτό θα περιέχει αναλύσεις για θέματα που αγγίζει η ΕΚΕ με κεντρική αναφορά στις εν λόγω χώρες και με συγκριτική ματιά ως προς τον «ευρωπαϊκό πυρήνα». Ανάλογη συνεργασία θα επιδιωχθεί σύντομα και με τις τρεις άλλες χώρες του ευρωπαϊκού νότου.

Φιλοδοξία του ΕΚΚΕ είναι, συνεπώς, όχι απλώς να διασφαλισθεί η συνέχεια της διεξαγωγής της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας στην Ελλάδα αλλά και η συνεχής αναβάθμιση της ουσιαστικής συνεισφοράς της ελληνικής ομάδας, αλλά και της ελληνικής πλευράς γενικότερα, η οποία θα τεκμηριωθεί κυρίως από τις σημαντικές τοπικές και διεθνείς δημοσιεύσεις που θα παραχθούν στο μέλλον. Το υλικό του 4^{ου} γύρου, το οποίο θα σας παρουσιαστεί σε μια πρώτη ματιά στη συνέχεια, θα σας δώσει μια εικόνα του πλούτου των δεδομένων που μπορούν να εμπνεύσουν και να τροφοδοτήσουν τις μελλοντικές σας αυτές δημοσιεύσεις που θα θέλαμε να προκαλέσουμε.

Θωμάς Μαλούτας